

**СПЕЦИФИКИ НА МЕДИЙНОТО ОТРАЗЯВАНЕ НА
КОНФЛИКТА В ИВИЦАТА ГАЗА
(Сблъсък между защитата на националната
сигурност и международното право)**

ДЖУЛИЯ КИРИЛОВА

**SPECIFIC CHARACTERISTICS OF MEDIA
COVERAGE OF THE CONFLICT
IN THE GAZA STRIP**

**(The Clash Between National Security Protection and
International Law)**

DZHULIYA KIRILOVA

Резюме: Какви са спецификите на медийното отразяване на конфликта в ивицата Газа? Това е въпросът, който предизвика написването на този текст. Сблъсъкът между националната сигурност и нормите на международното право поставиха съдбата на журналистите в Газа в центъра на дискусиите по отношение на свободата на словото във време на действащ въоръжен конфликт. Реалностите на място овластиха и журналисти аматьори, които свободни от професионалните норми, започнаха да отразяват конфликта по свой специфичен начин. Съдбата на журналистите в анклава предизвика недоволството на колеги и медийни организации от цял свят, които призоваха международната общност към действие. Наивно е да вярваме, че вълната на протест срещу израелските действия ще доведе до съществена промяна на терен, но пък показва, че свободата на словото и зачитането на човешкия живот са неща, зад които можем да се обединим като професионалисти и като хора.

Ключови думи: ивицата Газа, цензура, национална сигурност, дезинформация, свобода на словото.

Abstract: What are the specific characteristics of media coverage of the Gaza conflict? This is the question that prompted the writing of this text. The clash between national security and the norms of international law have placed the fate of journalists in Gaza at the centre of discussions regarding freedom of expression in a time of ongoing armed conflict. The realities on the ground have also empowered amateur journalists who, free from professional norms, have begun to cover the conflict in their own specific way. The fate of journalists in the enclave has sparked the frustrations of colleagues and media organisations around the world, who have called on the international community to act. It is naive to believe that the wave of protest against Israeli actions will bring about significant change on the ground, but it has shown that freedom of speech and respect for human life are things that we can unite behind as professionals and as people.

Keywords: Gaza Strip, censorship, national security, media, disinformation, freedom of speech.

Динамичното развитие на конфликта в ивицата Газа постави много въпроси пред международната общност – как събитията от 7 октомври 2023 г. ще се отразят на архитектурата на сигурността в региона, основателно ли е да говорим за извършен геноцид в Газа и възможен ли е изобщо устойчив и дълготраен мир в Близкия изток? Едва в навечерието на втората година от войната, международната общност започна да се вълнува и от спецификите около достъпа на журналисти до анклага и тяхното взаимодействие с израелските сили за сигурност. Високият брой убити журналисти в конфликта стана част от полемиката около начина, по който Израел провежда своята война в Газа, но и създаде нови медийни реалности на терен, за които ще стане дума по-долу. Текстът разглежда сложната взаимовръзка между нуждата от безпрепятствен достъп на журналисти и поддържането на тяхната защита в условия на активни военни действия. Международните норми и тяхното прилагане са аргументите в обвиненията срещу Израел, затова ще разгледам някои от основните документи, които провокират спора между медийни представители и израелските власти. Първа и основна задача на текста е да провери дали има основание да твърдим, че Израел нарушава международното право. На второ място ще проследи как израелските ограничения върху медийната работа създават нови реалности на терен и овластяват цивилни лица, които влизат в ролята на разказвачи на собствената си трагедия.

Военната журналистическа рамка обхваща даден конфликт като централна новинарска ценност, която привлича вниманието на публиката (Козма, 2023: 286). Какво се случва, когато професионалните журналисти са ограничени в своята работа и традиционните събеседници се превърнат в едноличен доставчик и проводник на информация чрез социалните мрежи. Снежана Попова отбелязва, че събеседниците, които са свидетели на

необичайно събитие са уникални и при тях се проявява особено запомняне и разказване на дадено събитие (Попова, 1997: 67). Когато тези уникални събеседници се превърнат в разказвачи, често се наблюдава изкривен и пречупен през личната призма образ на случилото се. В наши дни, развитието на социалните мрежи позволи подобно овластяване на уникалните събеседници, които по-долу ще определим като журналисти-аматьори. Проявлението на това нетрадиционно медийно документиране на конфликта в Газа, представя по свой особен начин цялостната медийна картина на войната.

Комитетът за защита на журналисти (Committee to Protect Journalists)¹ определя настоящия конфликт между Държавата Израел и терористичната организация Хамас като най-смъртоносният период за журналисти, откакто започва воденето на статистика през 1992 г. (Committee to Protect Journalists 2024). По предварителни данни на Комитета към 17 октомври, най-малко 128 журналисти и медийни работници са сред 43 000 убити от началото на войната в ивицата Газа – 123 палестинци, двама израелци и трима ливанци, а 69 журналисти са в израелски арести (Committee to Protect Journalists 2024). Комитетът за защита на журналисти разследва близо 350 допълнителни случая на потенциални убийства, арести и наранявания на журналисти, както и сигнали за нанесени щети върху медийни офиси и домове на журналисти.

Междувременно, въпросът за получаване на достъп до анклав от чуждестранни кореспонденти ежедневно се разраства. В отворено писмо от 11 юли 2024 г. 70 медийни организации, включително Асошиейтед Прес, Франс Прес, Би Би Си, Си Ен Ен, Гардиън, Ню Йорк Таймс и Вашингтон Поуст, отправят съвместен

¹ Комитетът за защита на журналисти е неправителствена организация със седалище в Ню Йорк, САЩ. Комитетът насърчава свободата на пресата по цял свят и защитава правото на журналистите да съобщават новините безопасно и без страх от репресии.

призив към Израел да даде независим достъп на чуждестранни журналисти до Газа (Committee to Protect Journalists 2024). Освен от новинарските издания, писмото е подписано и от групи и организации, посветени на защитата на свободата на печата. Според текста на писмото, достъпът на независими медии до Газа след началото на войната е ограничен, като това довежда до увеличаване на натиска върху местните журналисти и създава условия за разцвет на дезинформация по отношение на случващото се в анклава. В края на август 2024 г. нови 60 международни журналистически организации, повечето позиционирани в Европа, включително АЕЖ-България, се присъединиха към общо писмо до Върховния представител на ЕС по въпросите на външната политика и сигурността Жозеп Борел, в което призовават ЕС да „предприеме действия срещу безпрецедентните убийства на журналисти от страна на израелските власти и срещу други нарушения на свободата на медиите, в разрез с правата на човека и задълженията на Израел спрямо международното хуманитарно право [...] изброените са само част от широко разпространени и систематични злоупотреби, извършвани от израелските власти в Газа, на Западния бряг, в Израел и другаде, които са документирани или признати от израелски, палестински и международни неправителствени организации, експерти на ООН и Международния наказателен съд“ (АЕЖ-България 2024). Комитетът за защита на журналисти твърди, че можем да говорим за целенасочени убийства на журналисти от страна на израелските власти, като към октомври 2024 г. доказаните случаи са 5, а още 10 се разследват (Committee to Protect Journalists 2024). Основна пречка пред разследването на тези случаи е, че организации като Комитетът за защита на журналисти и Репортери без граници не получават независим достъп до Газа. Експерти от Комитета отбелязват, че сред местните назрява страх от възмездие и отказват

да споделят информация за съдбата на арестувани или убити журналисти, както и да изразят критично мнение, без значение дали то е насочено срещу Израел или Хамас (Committee to Protect Journalists 2024).

Защита на журналисти по време на въоръжен конфликт

Една от първите правни регулация за защита на журналисти, които работят в условия на въоръжен конфликт, е част от Протокол I на Женевските конвенции². Той определя журналистите, ангажирани в опасни професионални мисии в зони на въоръжен конфликт, като „цивилни лица“ (член 79), които следва да бъдат защитавани като такива от всички страни в конфликта (Protocol Additional to the Geneva Conventions 1977: 58). Съгласно международните норми убийството на журналисти целенасочено или извършено по непредпазливост бива третирано като военно престъпление.

По-късно, в разгара на войната в Ирак и възхода на Ислямска държава в Сирия, съответно през 2006 г. и 2015 г. Съветът за Сигурност на ООН приема два документа – Резолюция 1738 и Резолюция 2222, които потвърждават нуждата от защита на журналисти, работещи в условията на въоръжен конфликт, и призовава за гарантиране на тяхната защита. Резолюция 2222 подчертава, че журналистите, медийните специалисти и свързаният с тях персонал, могат да играят важна роля в защита на цивилни и предотвратяването на въоръжени конфликти, като действат като механизъм за ранно предупреждение при идентифициране и докладване на потенциални ситуации, които биха могли да доведат до геноцид, военни престъпления,

² Женевските конвенции са серия от международни договори, сключени в Женева между 1864 и 1949 г. През 1977 към тях са добавени два допълнителни протокола. Съвкупността от тези правни норми поставя основите на международното хуманитарно право.

етническо прочистване и престъпления срещу човечеството (United Nations Security Council Resolution 2222, 2015: 2).

Израел, както и палестинската власт в окупираните територии са страни по Женевските конвенции. *Израел обаче отказва да ратифицира допълнителните протоколи, които най-общо касаят защитата на цивилни, имущество и околна среда по време на война.* Така Протокол I и в частност чл. 79 остават извън правния мир на Държавата Израел, а това категорично затруднява международната общност в търсенето на отчетност и отговорност за смъртта на хиляди цивилни, включително журналисти и медийни работници в настоящия конфликт в ивицата Газа.

Доколко обвързващи са резолюциите на Съвета за сигурност на ООН? Съгласно Устава на ООН, чл. 25: „членовете на Организацията се съгласяват да приемат и изпълняват решенията на Съвета за сигурност в съответствие с настоящия Устав“ (United Nations Charter 1945: 6). Макар на теория държавите членки да са задължени да прилагат решенията на Съвета за сигурност, на практика съществуват различни тълкувания, които държавите използват, за да не приложат решенията. Юристи изтъкват важността на езика, който членовете на Съвета за сигурност използват при формулиране на своите резолюции (Birkenkotter 2024). Употребата на уклончив език понякога позволява на отделни държави да тълкуват текста на резолюциите спрямо своите национални интереси и политически нужди. Такъв е и случаят с Резолюция 2728, приета на 25 март 2024 г., която призовава за незабавно прекратяване на огъня в Газа по време на свещения за мюсюлманите месец Рамадан (McAlpin 2024).

Безспорно можем да търсим взаимовръзка между ограничаването на медийния достъп до Газа и проблема с подсигуриране на защита на журналистите съгласно международните норми. На практика обаче ситуацията изглежда малко по-различна. В опита си да се предпази от прекомерно

медийно внимание, Израел привлече погледа на международната общност, именно към разрушенията в Газа и катастрофалната хуманитарна ситуация. Отделно, публичното и категорично ограничаване на медийната свобода от демократична държава, макар и по време на война, нанася сериозни щети на международния имидж на Израел. Предвид информацията за целенасочено таргетиране и убийство на журналисти, можем да посочим конкретни примери за нарушаване на международното право от страна на израелските власти, въз основа на разследванията на Комитета за защита на журналисти.

Специфики при отразяването на конфликта в ивицата Газа

Ралука Козма определя международните журналисти като елитна (непрекъснато свиваща се) група от професионалисти, които са добре обучени и имат стратегически поглед върху международните събития (Козма 2023:286). Изследването на медийната картина в Газа позволява обособяването на два типа традиционно медийно присъствие на местни и чуждестранни кореспонденти и един сравнително нов тип медийно присъствие, който е овластен от технологичното развитие и възможностите на социалните мрежи. В своето изследване „Предефиниране на международната кореспонденция“ Хамилтън и Дженър откриват осем типа журналисти, които са създатели на международни новини, сред които и кореспондентите аматьори. Те не са афилирани или обучени, а са просто граждани, които се превръщат в журналисти, бидейки свидетели на събития и споделяйки преживяното благодарение на технологичния напредък (Hamilton, Jenner, 2004: 301-321). В конкретния пример с войната в Газа, ограниченото медийно присъствие създава вакуум, който постепенно се запълва от журналисти аматьори, лишени от професионална квалификация, които не се ръководят от етичните принципи на журналистическата професия.

С оглед на гореспоменатото, можем да обособим три вида създатели на новини:

1. Журналисти, които се намират на територията на ивицата Газа към момента на избухване на войната на 7 октомври 2023 г., често местни палестинци, които работят като кореспонденти за регионалните и глобални информационни доставчици. Те са изправени пред сериозно предизвикателство, при което едновременно трябва да спазват етичните професионални принципи и да отразяват война, която разрушава домовете и разделя семействата им. На фона на личната трагедия, тези журналисти често се отказват от работата си.

2. Чуждестранните кореспонденти, които са блокирани на границата от израелските окупационни власти – в частност от Израелските сили за отбрана (IDF), които контролират пропускателните пунктове към палестинската територия. От началото на конфликта Израел е издал около 2800 медийни акредитации на международни журналисти за влизане в Израел и окупираните палестински територии. Същевременно, в началото на 2024 г. Върховният съд на Израел постанови решение, което узаконява действията на израелските военни за ограничаване на достъпа на чуждестранни журналисти до Газа. Изключение правят редки „разходки“ на журналисти във вътрешността на анклавата, които протичат под военен контрол и при условие, че журналистите представят своите материали преди те да бъдат публикувани. Отказът на Израел да даде достъп до анклавата на чуждестранни медии прави документирането на войната все по-трудно. Отговорността за отразяване на събитията остава почти изцяло в ръцете на местните журналисти, които все още не са се отказали да практикуват професията. След началото на войната редица офиси на чуждестранни медии бяха разрушени, включително този на Агенция Франс Прес, който беше сринат до основи след израелски удар (Osman, Jalad 2024).

3. Журналисти аматьори, които изземат функциите на международните репортери и документират случващото се през призмата на личната си трагедия. Хамилтън и Дженър посочват платформите Фейсбук, Твитър (сега X) и Ю туб като основно средство за споделяне на информация от журналистите аматьори. По отношение на конфликта в Газа обаче най-ясно се откроява употребата на платформата Тик Ток, която по мое мнение се превърна в своеобразен видеоархив на войната. Неограниченият достъп до възможностите, които Тик Ток предлага на своите потребители, създаде сериозни рискове от масово разпространение на информация, която трудно може да бъде проверена и съответно увеличава риска от разпространение на дезинформация. Често личната трагедия диктува подхода към събитията. От друга страна, аматьорските репортажи предлагат ценна и нова перспектива, която често бива пропускана от традиционните доставчици на информация, особено когато броят на чуждестранните кореспонденти е прекалено малък (Hamilton, Jenner, 2002:21), какъвто е и случаят с войната в Газа. Същевременно, активното участие на журналисти аматьори в документирането на този конфликт, говори за хроничното недоверие на палестинското общество към западните медии. Близо пет десетилетия преди началото на войната в Газа, палестинският лидер Ясер Арафат дава интервю за регионалната британска телевизия Темза, в което определя Израел като „бебето на западните медии в региона“ (Arafat 1978) на Близкия изток. Негативната нагласа към подхода на западните медии и възприемането им като проводник на чужди интереси в региона, дискредитира доверието към чуждестранното отразяване на събитията и създава нуждата от алтернативно отразяване на значими събития не само по отношение на израело-палестинския конфликт, но и за целия регион на Близкия изток.

Кой контролира границата и Ал Джазира като „препъни камък“ за израелския международен имидж

Шестдневната война от 1967 г. оставя територии, населени с палестинци, включително Западния бряг на река Йордан, Източен Йерусалим и ивицата Газа, която дотогава е контролирана от Египет, под израелска окупация. През 1988 г. Организацията за освобождение на Палестина обявява създаването на държавата Палестина под водачеството на Ясер Арафат. По-късно Споразуменията от Осло (1993-1995) разделят палестинските територии на Западния бряг на три части – Зона А с 18% от общата територия – под административен и полицейски контрол на Палестинската автономия, Зона В с 22% от територията – под палестински административен контрол и израелски военен контрол и Зона С – 60% от Западния бряг – под пълен израелски контрол (Oslo Accords II 1995). Макар на теория Зона А, където се намира и столицата на Палестинската автономия – Рамалла, да е под граждански и полицейски палестински контрол, в края на септември 2024 г. израелските власти нахлуха в офиса на телевизия Ал Джазира и принудиха целия персонал да напусне сградата, като остави зад себе си всичката техника и имущество на телевизията. Според израелското правителство, „Ал Джазира“ представлява заплаха за националната сигурност на Израел, като офисът на медията ще остане затворен за следващите 45 дни (Вајес 2024) – срок, който звучи твърде оптимистично на фона на ескалацията в Южен Ливан и сложната обстановка в Газа. Всичко това стана възможно, след като в началото на април тази година, Кнесетът³ прие закон, който позволява временно затваряне на чуждестранни медийни офиси, ако тяхната дейност бъде сметната като заплаха за националната сигурност. „Ал Джазира“ е спряна

³ Законодателният орган на Държавата Израел. Членовете на Кнесетът са 120 и се избират сред членовете на партиите, които са получили най-много гласове по време на изборите.

от ефир и на територията на Израел, а оборудването на телевизията е конфискувано. Законодателната мярка става широко известна като „Законът Ал Джазира“ (Вајес 2024). Още със създаването си Ал Джазира е символ на противопоставяне между мюсюлманския свят и Запада (Нейкова, 2016: 206). В наши дни това противопоставяне е все по-ясно очертано. Катарската телевизия заема изключително място в историята на конфликта в Газа, тъй като самосиндикално поема функцията на легитимен защитник на палестинската кауза – освен широкото информационно и аналитично покритие на конфликта, Ал Джазира създаде и филм, който разглежда обвиненията за извършени военни престъпления в Газа. Всичко това постави телевизията в пряк сблъсък с израелските национални интереси и политическа линия.

Що се касае до ивицата Газа, през 2005 г. Израел се изтегля от анклава, а през 2007 г. Хамас поема пълен контрол над територията. Макар според Израел окупацията над Газа да е приключила, Тел Авив продължава да контролира два от трите гранични сектора на анклава, заедно с брега и въздушното пространство. След 7 октомври 2023 г. редица медийни офиси и журналисти станаха жертва на израелските въздушни удари в Газа. Преди началото на войната, медийната общност в анклава наброява около 1000 души. В навечерието на втората година от сраженията, тази цифра е намаляла с поне 10%, следствие на цензура, принудително разселване, прекъсване на комуникациите, липса на сигурност, арести и смърт. Всичко това прави информацията идваща от Газа силно ограничена, увеличава случаите на дезинформация и намалява шансовете за търсене на отчетност за действията на Израел и съдбата на журналистите, които завинаги ще останат под руините на Газа.

Към декември 2024 г., съобщенията за нови убити журналисти и медийни работници на територията на ивицата Газа продължават.

Използвана литература

- КОЗМА**, Ралука. (2023). Покриване на международни кризи и конфликти. В: Глобалната журналистика, Под научната редакция на Даниела Димитрова, УИ „Св. Климент Охридски“, София. [**КОЗМА**, Raluka. (2023). Pokrivane na mezhdunarodni krizi i konflikti. V: Globalnata zhurnalistika, Pod nauchnata redaktsia na Daniela Dimitrova, UI „Sv. Kliment Ohridski“, Sofia].
- НЕЙКОВА**, Мария (2016). Монолог или диалог? Противоречивият свят в обектива на глобалните медии. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. [**NEYKOVA**, Maria (2016). Monolog ili dialog? Protivorechiviyat svyat v obektiva na globalnite medii. Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“].
- ПОПОВА**, Снежана (1997). Радиокомуникация. София. [**POPOVA**, Snezhana (1997). Radiokomunikatsia. Sofia].
- HAMILTON**, J.M., R.G. Lawrence (2004). Foreign correspondence. – In Journalism studies, 5.
- HAMILTON**, J.M., E. Jenner (2002). Redefining foreign correspondents. Harvard University.

Използвани източници

- АЕЖ БЪЛГАРИЯ** (2024). Шейсет журналистически организации настояват за решителни действия на ЕС спрямо Израел. <https://aej-bulgaria.org/> [**AEZH BULGARIA** (2024). Sheyset zhurnalisticheski organizatsii nastoyavat za reshitelni deystvia na ES spryamo Izrael].
- АРАФАТ**, Yasser (1978). PLO Leader interview. ThamesTv. <https://youtu.be/Y-szC7XBPLA?si=Qi0uGnSuSS7niQT6>.
- ВАЈЕС**, Alessandra (2024). Israel's growing media censorship of the Gaza war. <https://www.newarab.com/analysis/israels-growing-media-censorship-gaza-war>.
- BIRKENKOTTER**, Hanah (2024). Why Today's UN Security Council Resolution Demanding an Immediate Ceasefire Is Legally Binding. <https://verfassungsblog.de/why-todays-un-security-council-resolution-demanding-an-immediate-ceasefire-is-legally-binding>
- COMMITTEE TO PROTECT JOURNALISTS** (2024). Journalist casualties in the Israeli-Gaza war. <https://cpj.org/2024/08/journalist-casualties-in-the-israel-gaza-conflict>
- COMMITTEE TO PROTECT JOURNALISTS** 2024. Media organizations urge Israel to open access to Gaza. <https://cpj.org/2024/07/media-organizations-urge-israel-to-open-access-to-gaza/>.
- COMMITTEE TO PROTECT JOURNALISTS** (2024). Why impact of Israel-Gaza war has become harder to document. <https://cpj.org/2024/05/why-impact-of-israel-gaza-war-has-become-harder-to-document/>.
- PROTOCOL ADDITIONAL TO THE GENEVA CONVENTIONS** (1977). https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf.
- MCALPIN**, Nick (2024). The US says the UN Security Council's Gaza ceasefire resolution is non-binding. Is that correct? <https://www.newarab.com/news/us-calls-unsc-gaza-ceasefire-resolution-non-binding-it>.
- OSLO II - THE ISRAELI-PALESTINIAN INTERIM AGREEMENT** (1995). https://ecf.org.il/media_items/624.

OSMAN, Hoda. Farah Jallad (2024). The Day Israeli Tanks Fired Directly at AFP's Gaza Bureau. <https://theintercept.com/2024/06/25/israel-gaza-journalism-afp-office-bombing/>

REPORTERS WITHOUT BORDERS (2024). RSF Investigation: How Egypt is complicit in reporting blockade in Gaza. <https://rsf.org/en/rsf-investigation-how-egypt-complicit-reporting-blockade-gaza>.

REPORTERS WITHOUT BORDERS (2024). Reporters covering protests against Gaza war increasingly harassed in Jordan. <https://rsf.org/en/reporters-covering-protests-against-gaza-war-increasingly-harassed-jordan>.

UNITED NATIONS CHARTER (1945). <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.

UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL (2015). Resolution 2222. <https://digitallibrary.un.org/record/793613?ln=en&v=pdf>

Джулия Кирилова е докторантка в катедра „История и теория на журналистиката във Факултета по журналистика и масова комуникация на СУ „Св. Климент Охридски“. Завършила е бакалавърска програма по Журналистика, а също така и магистърски програми по „Близкоизточни изследвания“ и „Дипломатия и разузнаване на Балканите“. Работи като експерт в Министерство на външните работи на Република България в дирекция „Близък изток и Африка“.

Dzhuliya Kirilova is a PhD student in the "History and Theory of Journalism" department at the Faculty of Journalism and Mass Communication of the Sofia University "St. Kliment Ohridski". She completed a bachelor's program in Journalism and also a master's programs in Middle Eastern Studies and Diplomacy and Intelligence in the Balkans. She works as an expert at the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Bulgaria in the Middle East and Africa Directorate.